

Malay Takımadaları'nda sömürgecilik ve sosyalizme dair / Colonialism and Socialism in the Malay Archipelago

<https://guneydoguasyacalismalari.com/2022/12/01/malay-takimadalarinda-somurgecilik-ve-sosyalizme-dair-colonialism-and-socialism-in-the-malay-archipelago/>

Mehmet Özay

01.12.2022

Bir modernleşme biçimi olarak sosyalizmin (*socialism*) varlığının, Malay Takımadaları (*the Malay Archipelago*) coğrafyasında sömürge döneminde ortaya çıktığı ve/ya bu dönemin bir ürünü olarak tezahür ettiği görülür.

Sömürgeciliğin uzun bir döneme yayıldığı dikkate alındığında, ideolojik yayılcılığın gündeme gelişi, 'yüksek sömürgecilik' olarak adlandırdığımız döneme yani, 19. yüzyıl sonlarına tekabül etmektedir.

Avrupa metropolleri ve sosyalizm

Bu süreç bir yandan, askeri ve ekonomik anlamda sömürgeci yayılcılığın gelişimiyle, bizatihi politik-ideolojik açılımının Avrupa'daki metropollerde yani, sömürge yönetimleri merkezleri/başkentlerinde, ortaya çıkışıyla bağlantılı iki temel alanı bulunmaktadır.

Bu çerçevede, sosyalizmin gelişme serüveninin diyelim ki, erken evresinde Saint Simon etkisinde Fransız sosyalizmi veya Anglo-Saxon dünyasında Karl Marx'ın komünizmi boyutundaki ideolojik yapılaşma ve gelişmeler dikkate alındığında, Takımadalar'da görece geç bir dönemde etkisini ulaştırmıştır.

Sürecin 'geç/ikmişliğinin' bir eksiklik olarak algılanmaması gerektiğine ve bunun doğal olduğunu hemen burada ifade edelim. Avrupa/lılar bağlamında bakıldığında, bunun temel sebebi, sömürge yönetimlerinin sınırlı alan ve kurumsal bağlamlarda faaliyet gösteren merkantalist sömürgecilik evresinin, gayet uzun erimli oluşu ve bu sömürge yapısının nüfus alanının sınırlılığıyla açıklanabilir.

Takımadalar toplumlarının, bu tür bir ideolojik aygıtı ihtiyaçlarının olup olmadığı meselesi veya bunun yerine nasıl bir toplum ve dünya görüşüne sahip oldukları ise bir başka konu ve burada ele alınmasına gerek bulunmuyor...

Yüksek sömürgecilik ve ideolojik zemin oluşumu

Sosyalizm özelinde ideolojik zeminin oluşumuna zemin hazırlayan süreci, üç özel yapı üzerinden takip etmek mümkündür. İlki, sömürgeci yayılcılığını veya yeni bir adlandırma olarak sunduğumuz 'yüksek sömürgecilik' döneminde yerli toplumları doğrudan karşısına alan askeri varlığın etkisidir.

İkincisi, yerli toplumların sosyal ve ekonomik yapısını kurumsal olarak erozyona uğratan ekonomik yeniden yapılaşma ve bunun somut aygıtı olarak vergi süreçlerine kadar kurumsal zemin genişletilmesidir.

Bu iki yapı, geniş Malay toplumlarında -veya bu toplumların bazı alanlarında- sömürge yapısına karşı siyasal bilinç sürecinde sosyalizmden beslenerek geliştirebilecekleri siyasal yapılaşmaya yol açmıştır.

Üçüncüsü ise, yine hemen hemen aynı döneme tekabül edecek şekilde gazetecilik faaliyetlerinin, ki özellikle yerli dilde (*vernacular language*) yayın yapan gazeteler, gündeme gelmesi Avrupa merkezli/odaklı ideolojik aygıtların gündeme taşınmasına yol açmıştır.

Bu faaliyetlerin Batılı unsurlarca başlatılmasına rağmen, zamanla yerli unsurların bu alandaki varlığı, ideolojik zeminin genişlemesi ve çeşitlenmesi anlamı taşır.

Bununla birlikte, sürecin pek de öyle kolay işlemediği de aşikârdır...

Dikotomik eğilimler

Nitekim, sosyalizmin 19. yüzyıl boyunca Batı Avrupa politik şartlarında kendine edinebildiği sınırlı alan veya gündeme taşıdığı ve halk katmanlarında gayet önemli denilebilecek şekilde karşılık bulan bütün çaba ve teşebbüslere rağmen, pratik süreçleri değiştirebilmedeki etkisizliğinin benzeri bir boyutu, metropolün uzantısı olan sömürge yönetimlerinin de, bu ideolojik alana kapılarını kapatmasında ortaya çıkar.

Bununla birlikte, sömürgecilik süreçlerinde Batı'dan Doğu'ya akışta her türlü kurumsal faaliyetin etkisinin ve nüfuzunun varlığından hareketle, ideolojik süreçlerin de farklı aktör ve yapılarla -bir tür dikotomik durum olmakla birlikte- bir önceki süreci takip ederek, kendini ortaya koyduğu da bir gerçektir.

Bu noktada, bir ideolojik yaklaşım ve dünya görüşü olarak sosyalizmin, Takımadalar'a nüfuzunda iki farklı yönelim vardır.

Bunlardan ilki, sömürge idaresinin metropolden bağımsız olarak geliştirdiği, kendi iç politika evreninde yöneticilerin bağlı bulunduğu siyasi ve ideolojik arka plânın etkisidir.

Batı Avrupalı sömürge idarecileri gizli/açık bu tür eğilimlerin hayata geçirilmesinde veya Takımadalara taşınmasında rol oynamıştır.

Öyle ki, görece zayıf bir bağlam da olsa, bizatihi sömürge yapısı/idaresi ve bu idarenin başında yer alan yöneticilerin ait oldukları ideolojik ve politik zemin kendini gizli/açık sömürge topraklarında hissettirmiştir.

Bu durum, sömürge idaresinin sanki, metporolden bağımsız hareket ediyor intibayı uyandırabilir. Bu durum göz ardı edilmemekle birlikte, bunun doğal bir eğilim olarak kabul etmek mümkündür...

Otonom bireyler/aktörler

Söz konusu bu idarecilerin sömürge yönetimlerinde aktif rol almalarının ardından, -emeklilik sonrası- zamanla özelleşen yaşamlarında yeni bir tabir olarak gündeme taşıyabileceğimiz 'otonom yapılar/aktörler' şeklinde, Takımadalar toplumlarını verdikleri eserler veya özellikle gerek egemen sömürge yapısının dili gerekse bölgenin *lingua francası* olan Malayca'yı işlevsel kıldıkları gazetecilik faaliyetleriyle sosyalizmle tanıştırmaları söz konusu olmuştur.

Bu sürece doğrudan müdahil olan ikinci grup, Takımadalar'a ilgileri çeşitli nedenlere bağlı olan bazı tekil bireylerdir.

Bu bireylerde, yine yaygın ve gazetecilik faaliyetleri ile dönemin sivil organizasyonları denilebilecek çeşitli kurumsal yapılarıyla sosyalizmi bölgeye taşıma gayreti içinde olmuşlardır.

Sosyalizmi bir ideolojik aygıt olarak Takımadalar'a taşıyan yukarıda özetle dile getirilen sürece rağmen, sosyalizmin Takımadalar toplumlarındaki karşılığının Batı Avrupa'da gelişim

süreçlerindeki anlamıyla ne denli örtüştüğü meselesi de, bir o kadar üzerinde durulmaya değerdir.

<https://guneydoguasyacalismalari.com/2022/12/01/malay-takimadalarinda-somurgecilik-ve-sosyalizme-dair-colonialism-and-socialism-in-the-malay-archipelago/>

Bu çerçevede, akla gelen en önemli örnek Hollandalı Eduar F. E. Douwes Dekker'dir.

Tan Malaka: “Tan Malaka sebagai sosok revolusioner. Isı dan keyakinan politiknya masih sangat kental dengan nuansa keislaman, walaupun ia menganut komunisme. Namun, Tan Malaka mendukung aliansi Islam, sehingga ia sering tidak sepaham dengan kawan kawan seperjuangan lainnya. Bagi Tan Malaka, Islam merupakan spirit perlawanan atas kolonialisme dan imperialisme.”¹

¹ Ihsanudin. (2010). “Pengantar”, *Tan Malaka dan Revolusi Proletar*, (ed.), Ihsanudin, Cetakan Pertama, Yogyakarta: Resist Book, p. xv. (xv-xviii).